

Libraries Now! - Inspiring, Surprising, Empowering: εντυπώσεις από το 78^ο συνέδριο της IFLA

Εύη Χαριτούδη
Βιβλιοθηκονόμος
Nordic Library at Athens
evicharitoudi@norlib.gr

Το 78^ο συνέδριο της IFLA πραγματοποιήθηκε στο Ελσίνκι τις Φινλανδίας από 11 μέχρι και 16 Αυγούστου 2012. Το Helsinki Exhibition and Convention Centre, όπου διεξήχθη το συνέδριο, βρίσκεται λίγο έξω από τη Φινλανδική πρωτεύουσα και είναι σύγχρονο, πλήρως εξοπλισμένο, ευρύχωρο και κατάλληλο να φιλοξενήσει ένα μεγάλο συνέδριο, όπως αυτό της IFLA, το οποίο φέτος παρακολούθησαν 4.000, περίπου, σύνεδροι. Μολονότι σε κάποιους από εμάς, αρχικά, φάνηκε χαώδες, οι δεκάδες εθελοντές, κάθε ηλικίας και βιβλιοθηκονόμοι οι ίδιοι στην πλειοψηφία τους, ήταν πρόθυμοι να μας κατατοπίσουν και γρήγορα μας βοήθησαν να αισθανθούμε οικείο το χώρο.

Η IFLA, όπως κάθε χρόνο, διοργάνωσε μια συνάντηση για όσους παρευρίσκονταν στο ετήσιο συνέδριό της για πρώτη φορά. Κατά τη διάρκειά της, έγινε παρουσίαση της Ομοσπονδίας και αναφέρθηκαν τα οφέλη που αποκομίζουν όσοι συμμετέχουν σε αυτή. Η IFLA παρουσιάστηκε σαν μια μεγάλη οικογένεια που αγκαλιάζει τα μέλη της και τα βοηθάει να εξελιχθούν επαγγελματικά. Κάποια παλιότερα μέλη διηγήθηκαν την πορεία τους, από την πρώτη επαφή τους με την IFLA μέχρι τη συμμετοχή τους σε επιτροπές και την κάλυψη κεντρικών θέσεων, στη συνέχεια, ενθαρρύνοντας έτσι τους νέους συνέδρους να συμμετέχουν ενεργά στην Ομοσπονδία.

Στην τελετή έναρξης έδωσαν εορταστικό χαρακτήρα δύο Φινλανδοί μουσικοί, με την ερμηνεία τους, ενώ απηύθυναν χαιρετισμούς η πρόεδρος της IFLA, Ingrid Parent και ο δήμαρχος του Ελσίνκι, Jussi Rajunen. Κεντρική ομιλήτρια ήταν η καθηγήτρια Helena Ranta, η οποία μίλησε για τη σημασία της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς, ως μέσο για την προάσπιση της ίδιας της ανθρωπότητας.

Στο πλαίσιο της φετινής διοργάνωσης έγιναν δεκάδες παρουσιάσεις σε παράλληλες συνεδρίες, με πολλά και ενδιαφέροντα θέματα ώστε κάποιες φορές δεν ήμασταν σίγουροι ποια συνεδρία να επιλέξουμε. Από τις εισηγήσεις που τελικά παρακολουθήσαμε, αρκετές πραγ-

ματεύονταν τα νέα δεδομένα για την καταλογογράφηση και την παρουσίαση των καταλόγων των βιβλιοθηκών. Όλοι οι ομιλητές επεσήμαναν την ανάγκη για ανοιχτά συνδεδεμένα δεδομένα, για κοινή χρήση των μεταδεδομένων, για έξοδο των μεταδεδομένων από το «βαθύ ιστό», για είναι προσβάσιμα από τις μηχανές αναζήτησης, αλλά και για την σύνδεση των καταλόγων των βιβλιοθηκών με τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Εισηγητές από τη Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου αναφέρθηκαν στην απόφαση του οργανισμού τους να υιοθετήσει το RDA. Το πρότυπο MARC συμπληρώνει πλέον 50 χρόνια ζωής, γεγονός που έχει πλεονεκτήματα αλλά και μειονεκτήματα. Παρόλο, λοιπόν, που το MARC έχει παγκόσμια αποδοχή και έχει προσαρμοστεί στην XML, παρουσιάζει συσσώρευση στοιχείων δεδομένων και δομικούς περιορισμούς, ενώ δεν μπορεί εύκολα να προσαρμοστεί στους κανόνες των συνδεδεμένων δεδομένων. Οι νέες νόρμες στην καταλογογράφηση απαιτούν, μεταξύ άλλων, περισσότερα ελεγχόμενα λεξιλόγια, συσχετίσεις, ευελιξία στις καθιερωμένες αποδόσεις, συνδεδεμένα δεδομένα και χρήση URIs. Η Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου θα διερευνήσει τις δυνατότητες που προσφέρει ο σημασιολογικός ιστός, αλλά θα συνεχίσει με το MARC21, για λόγους συμβατότητας.

Σε επίπεδο Εθνικών Βιβλιοθηκών, παρακολουθήσαμε μια εισήγηση από εκπρόσωπο της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Γερμανίας, η οποία πλέον δημοσιοποιεί τα περισσότερα δεδομένα της υπό την άδεια Creative Commons-0, ακολουθώντας το παράδειγμα της Europeana και άλλων βιβλιοθηκών. Η εισηγήτρια ανέφερε ότι τα μεταδεδομένα δεν παράγονται πλέον αποκλειστικά από τις βιβλιοθήκες, αλλά βρίσκονται σε εμπορικές πλατφόρμες, εφαρμογές κοινωνικής δικτύωσης και άλλα μέσα. Συνεπώς, υπάρχει η απαίτηση από τους χρήστες να βρίσκουν τα δεδομένα που τους ενδιαφέρουν εκεί όπου συνήθως ψάχνουν και γι' αυτό είναι απαραίτητο οι βιβλιοθήκες να καταστήσουν τα μεταδεδομένα τους δημόσια και ανακτήσιμα. Επεσήμανε ωστόσο ότι πρέπει να είμαστε απόλυτα σίγουροι αν επιθυμούμε το άνοιγμα των δεδομένων, καθώς αυτό -αν γίνει- θα ισχύει για πάντα. Το επόμενο βήμα είναι τα δεδομένα να είναι συνδεδεμένα και όχι απλώς δημόσια. Αξιοποιώντας τις δυνατότητες του σημασιολογικού ιστού, οι βιβλιοθήκες θα έχουν την ευκαιρία να εμπλουτίσουν τα μεταδεδομένα τους. Επιπλέον, τα δεδομένα των βιβλιοθηκών θα είναι προσβάσιμα από μηχανές αναζήτησης, κοινωνικά δίκτυα και portals, γεγονός που θα αυξήσει την επισκεψιμότητα στις ιστοσελίδες τους και, εν τέλει, θα βοηθήσει τις βιβλιοθήκες να ανταποκριθούν στο δημόσιο χαρακτήρα τους. Η ομιλήτρια αναφέρθηκε, επίσης, στην πρωτοβουλία VIAF (Virtual International Authority File) στην οποία συμμετέχει και η Εθνική Βιβλιοθήκη της Γερμανίας. Αυτή τη στιγμή, το πρόγραμμα δουλεύει με καθιερωμένες αποδόσεις που αφο-

ρούν ονόματα προσώπων και δημιουργεί συνδέσεις μεταξύ τους, ώστε οι διαφορετικές αποδόσεις του ονόματος ενός προσώπου να ομαδοποιούνται και, κατά συνέπεια, τα μεταδεδομένα να είναι πιο εύχρηστα και λιγότερο δαπανηρά στη διαχείρισή τους.

Η Εθνική Βιβλιοθήκη της Γαλλίας αποφάσισε, σχετικά πρόσφατα, να υιοθετήσει ανοιχτά δεδομένα. Ως Εθνική Βιβλιοθήκη διέθετε τα μεταδεδομένα της, τα οποία ήταν σε μορφή MARC ή Dublin Core, μέσω Z39.50 ή ftp server, αλλά η επαναχρησιμοποίησή τους από άλλες βιβλιοθήκες δεν ήταν η αναμενόμενη. Δεδομένου ότι η ποιοτική καταλογογράφηση είναι πολυδάπανη σε χρόνο και χρήμα, είναι αναγκαίο να βρεθούν τρόποι ώστε η προσπάθεια που καταβάλλεται να αξιοποιείται στο μέγιστο βαθμό. Ο εισηγητής αναφέρθηκε στο data.bnf.fr, το οποίο τέθηκε σε λειτουργία τον Ιούλιο του 2011 με σκοπό να ομαδοποιεί και να εκθέτει στον Ιστό δεδομένα από διαφορετικές πηγές, σε μορφή RDF. Χάρη στα URIs που χρησιμοποιήθηκαν, τα δεδομένα αυτά μπορούν να ευρετηριάζονται από μηχανές αναζήτησης και να συνδέονται με άλλες πηγές εντός ή εκτός των συλλογών της βιβλιοθήκης. Με τον τρόπο αυτό συνδέθηκαν τα δεδομένα, ενώ στη συνέχεια τέθηκε το θέμα αν θα είναι και ανοιχτά ή όχι. Αυτό αποφασίστηκε το φθινόπωρο του 2011 με την υπογραφή της Data Exchange Agreement (DEA) της Europeana. Μια πρωτοβουλία της Γαλλικής κυβέρνησης για ανοιχτά δεδομένα (www.data.gouv.fr) συνηγόρησε στην απόφαση αυτή. Η Εθνική Βιβλιοθήκη της Γαλλίας αποφάσισε να υιοθετήσει τα ανοιχτά δεδομένα και αυτή τη στιγμή το data.bnf.fr, αν και βρίσκεται σε αρχικό στάδιο, περιγράφει περισσότερες από 200.000 FRBR οντότητες και έχει 2,5 εκατομμύρια συνδεδεμένες πηγές. Το κοινό του, αν και είναι μικρό ακόμη, αυξάνεται σημαντικά, ενώ έχουν αυξηθεί οι επισκέψεις στον κατάλογο της Βιβλιοθήκης και στην Gallica. Το σύστημα έχει προοπτικές για επαναχρησιμοποίηση των μεταδεδομένων, ώστε μελλοντικά οι βιβλιοθήκες να μην κάνουν καταλογογράφηση σε τοπικό επίπεδο αλλά να επικεντρώνονται στη σύνδεση των πηγών και τον εμπλουτισμό των μεταδεδομένων.

Από την Εθνική Βιβλιοθήκη της Νέας Ζηλανδίας παρουσιάστηκε το πρόγραμμα DigitalNZ, που ξεκίνησε το 2008. Η Εθνική Βιβλιοθήκη συνεργάστηκε με φορείς, όπως μουσεία, πανεπιστήμια, ερευνητικά κέντρα, τηλεόραση και κυβερνητικές υπηρεσίες, για να στηθεί μια πλατφόρμα που θα παρέχει πρόσβαση στο σύνολο του ψηφιακού υλικού της χώρας. Το σύστημα που αναπτύχθηκε δεν κρατάει ψηφιακά αντίγραφα των τεκμηρίων αλλά κατευθύνει τον χρήστη προς τον φορέα που τα διαθέτει. Μεγάλη έμφαση δόθηκε στο να γίνεται χρήση της υπηρεσίας αυτής, ενώ ενθαρρύνεται και η επαναχρησιμοποίηση των μεταδεδομένων.

Σε εισήγηση από την Εθνική Βιβλιοθήκη της Σκωτίας, έγινε αναφορά στην πρωτοβουλία της Βιβλιοθήκης να δημοσιεύσει υλικό, που δεν υπόκειται σε περιορισμούς πνευματικών δικαιωμάτων, στο Flickr και στο Youtube. Η ομιλήτρια αναφέρθηκε στα σχόλια που έλαβαν από το κοινό, τα οποία σε πολλές περιπτώσεις ήταν υψηλής πληροφοριακής αξίας.

Εκτός από τους εκπροσώπους των Εθνικών Βιβλιοθηκών, ενδιαφέρουσες παρουσιάσεις σχετικά με την καταλογογράφηση και τα μεταδεδομένα έκαναν εκπρόσωποι και άλλων φορέων. Μια πολύ αξιόλογη παρουσίαση, για παράδειγμα, ήταν αυτή της Δημόσιας Βιβλιοθήκης του Όσλο. Η εισήγηση αφορούσε ένα πρόγραμμα που στοχεύει στην αποτελεσματικότερη παρουσίαση του καταλόγου της Βιβλιοθήκης. Συγκεκριμένα, γίνονται προσπάθειες να μειωθεί ο τεράστιος αριθμός αποτελεσμάτων που προκύπτουν από ορισμένες αναζητήσεις και να παρέχονται συνδεδεμένα δεδομένα. Το πρόγραμμα πειραματίζεται στην παρουσίαση MARC εγγραφών σε μορφή RDF. Έγινε, επίσης, αναφορά σε ένα εργαλείο, που αναπτύχθηκε από το Norwegian University of Science and Technology, για την αυτόματη μετατροπή των MARC εγγραφών σε FRBR, το οποίο χρησιμοποιήθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος.

Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα ήταν και μια εισήγηση από τη Δημόσια Βιβλιοθήκη του Turku της Φινλανδίας, στην οποία παρουσιάστηκε το kirjasmpro.fi, ένα σύστημα που αξιοποιεί τις δυνατότητες του σημασιολογικού ιστού για να προσφέρει καλύτερη πρόσβαση στα λογοτεχνικά έργα. Οι βιβλιοθήκες, κατά κανόνα, διαθέτουν μεγάλο αριθμό λογοτεχνικών έργων, τα οποία ενώ είναι ιδιαίτερα δημοφιλή δύσκολα μπορούν να εντοπιστούν αν κάποιος δεν γνωρίζει συγκεκριμένα στοιχεία για κάθε ένα από αυτά (τίτλο, συγγραφέα). Καθώς το kirjasmpro στοχεύει στο να περιγράφει το περιεχόμενο των βιβλίων και όχι τα βιβλία ως αντικείμενα (manifestation), εφαρμόζει το FRBR. Προς το σκοπό αυτό, χρησιμοποιείται ένα σύστημα μεταδεδομένων ειδικά σχεδιασμένο για περιγραφή λογοτεχνικών έργων. Το kirjasmpro χρησιμοποιεί επίσης οντολογίες, οι οποίες επιτρέπουν τη συσχέτιση συναφών λογοτεχνικών έργων μεταξύ τους, ενώ στοχεύει και στην ενσωμάτωση λειτουργιών των κοινωνικών δικτύων. Προς το παρόν, οι εγγεγραμμένοι χρήστες μπορούν να επιλέγουν βιβλία και να τα προτείνουν σε άλλους για ανάγνωση. Μελλοντικά, θα είναι δυνατό να περιγράφουν βιβλία και να συντάσσουν κριτικές, τις οποίες θα μπορούν να μοιράζονται.

Το ζήτημα της θεματικής πρόσβασης απασχόλησε και εισηγητές από τα Πανεπιστήμια του Colorado, του Ελσίνκι και του Πανεπιστημίου Aalto (Ελσίνκι). Το πρόγραμμα που παρουσίασαν αφορούσε τη βελτίωση του τρόπου πρόσβασης σε ψηφιοποιημένο πρωτογενές ιστο-

ρικό υλικό, σχετικό με το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Στο πλαίσιο του προγράμματος χρησιμοποιήσαν συνδεδεμένα δεδομένα για να διορθώσουν υπάρχοντα προβλήματα, στηριζόμενοι σε έρευνα για τις ανάγκες των χρηστών. Βασικός στόχος ήταν να συνδεθούν τα δεδομένα του συστήματος με δεδομένα από εξωτερικές πηγές. Τα συνδεδεμένα δεδομένα χρησιμεύουν στο να δημιουργηθούν σημασιολογικές συσχετίσεις, αν και χρειάζεται πολλή δουλειά για να χτιστούν οι σχέσεις μεταξύ εννοιών. Απαραίτητη όμως ήταν και η χρήση εξειδικευμένου λεξιλογίου για το συγκεκριμένο θέμα, ώστε να εξασφαλιστεί η προσβασιμότητα στο υλικό.

Αξιοσημείωτη ήταν και η παρουσίαση της Bibliotheca Baltica, η οποία αποτελεί προσπάθεια των χωρών της ευρύτερης Βαλτικής (στο πρόγραμμα περιλαμβάνεται και η Νορβηγία) με στόχο να κάνουν το περιεχόμενο των Βιβλιοθηκών τους ψηφιακά πιο ορατό και περισσότερο προσβάσιμο. Στη συνεδρία αυτή έγινε λόγος για τη διαχείριση ελληνικών κειμένων που βρίσκονται σε βιβλιοθήκες των συνεργαζόμενων χωρών ενώ παρουσιάστηκε η νέα Εθνική Βιβλιοθήκη της Λετονίας και ένα πρόγραμμα ψηφιοποίησης φιννο-ουγγρικών κειμένων από τις Εθνικές Βιβλιοθήκες της Φινλανδίας και της Ρωσίας.

Από το συνέδριο δεν έλειψαν εισηγήσεις σχετικά με το διαδίκτυο και τον αντίκτυπο που έχει στη ζωή και την εργασία μας. Ιδιαίτερως ενδιαφέρουσα ήταν η παρουσίαση του Siva Vaidhyanathan, από το Πανεπιστήμιο της Virginia, με τον προκλητικό τίτλο “The Internet is dead”. Ο εισηγητής επεσήμανε την εξέλιξη του διαδικτύου σε τέτοιο σημείο ώστε να είναι σήμερα «ενσωματωμένο» στη ζωή μας και αναφέρθηκε στους νόμους και τους κανόνες που επικρατούν σ’ αυτό. Η Christine Runnegar, από την Internet Society, μίλησε για τα προσωπικά δεδομένα στο διαδίκτυο. Αναφέρθηκε στα ίχνη που αφήνουμε ως χρήστες του διαδικτύου, στο πώς οι εμπορικές ιστοσελίδες τα χρησιμοποιούν και στους μηχανισμούς που μπορούν να χρησιμοποιηθούν ενάντια στη συλλογή προσωπικών δεδομένων.

Με ενδιαφέρον παρακολουθήσαμε τη συνεδρία που αφορούσε τις δράσεις των βιβλιοθηκών για την κάλυψη των αναγκών της «γενιάς της Google» αλλά και τις προσπάθειες προσέλευσής της. Στο πλαίσιο αυτό παρουσιάστηκε το πρόγραμμα “ask anything” από τη Δημόσια Βιβλιοθήκη του Ελσίνκι, το οποίο έχει μεγαλύτερη απήχηση από το “ask a librarian” καθώς το μήνυμά του είναι πιο προσιτό στον χρήστη και έχει την κατάλληλη προώθηση μέσω μιας διαδικτυακής κοινότητας και ραδιοφωνικής παρουσίας. Παρουσιάστηκαν, επίσης, τα αποτελέσματα από έρευνες σε χρήστες βιβλιοθηκών από πανεπιστήμια της Βόρειας Αμερικής, τα οποία φανερώνουν ότι η χρήση της βιβλιοθήκης για δανεισμό βιβλίων και χρή-

ση υπηρεσιών πληροφόρησης (reference) έχει μειωθεί, σε αντίθεση με άλλες υπηρεσίες, όπως είναι το ασύρματο Internet και ο δανεισμός συσκευών. Είναι γεγονός ότι οι φοιτητές δεν γνωρίζουν όλο το φάσμα των υπηρεσιών που προσφέρει η βιβλιοθήκη τους και είναι επιτακτική η ανάγκη να χτιστούν πιο ισχυρές σχέσεις ανάμεσα στην εκπαιδευτική κοινότητα και τις βιβλιοθήκες, με πρωτοβουλία των δεύτερων. Στην ίδια συνεδρία υπήρχε εισήγηση για παροχή πληροφοριακών υπηρεσιών έξω από το χώρο της βιβλιοθήκης αλλά και για ένα πρόγραμμα απάντησης πληροφοριακών ερωτήσεων μέσω γραπτών μηνυμάτων (sms). Επίσης, μια παρουσίαση από το Πανεπιστήμιο της Uppsala έκανε λόγο για προώθηση των ηλεκτρονικών υπηρεσιών της Βιβλιοθήκης (συμπεριλαμβανομένου και του καταλόγου) στους χρήστες που πήγαιναν κατευθείαν στα ράφια.

Στο συνέδριο, εκτός από τις ομιλίες υπήρχαν και 196 παρουσιάσεις με αφίσες (poster sessions). Τα θέματα που πραγματεύονταν ήταν πολλά και ποικίλα. Αρκετά από αυτά ήταν ιδιαίτερα ενδιαφέροντα, ενώ είχαμε τη δυνατότητα να συνομιλήσουμε με ορισμένους από τους δημιουργούς των αφισών. Στο χώρο του συνεδρίου υπήρχε, επίσης, μια έκθεση με αφίσες που παρουσίαζαν τις δράσεις και τις υπηρεσίες των Φινλανδικών βιβλιοθηκών και κάποιες συντομότερες παρουσιάσεις βιβλιοθηκών της Βαλτικής. Πλούσιο ενημερωτικό υλικό, όπως φυλλάδια και σελιδοδείκτες, υπήρχε σε πολλά σημεία ενώ μια σύντομη επαφή με τις βιβλιοθήκες της περιοχής μπορούσαμε να έχουμε και από τα βιβλίο-αυτοκίνητα που ήταν στημένα έξω από το χώρο του συνεδρίου. Τέλος, εντός του συνεδριακού κέντρου, σε ιδιαίτερο χώρο, πραγματοποιούνταν διάφορες δράσεις, πολλές από τις οποίες ήταν εμπορικές και παρουσιάζονταν από προμηθευτές και παρόχους ηλεκτρονικών υπηρεσιών. Σε αυτό το χώρο παρακολουθήσαμε συνεντεύξεις που δόθηκαν από Φινλανδούς συγγραφείς, οι οποίοι μίλησαν γενικά για τη λογοτεχνία και την ανάγνωση και ειδικότερα για το δικό τους έργο.

Το συνέδριο έκλεισε με μια όμορφη τελετή λήξης, κατά τη διάρκεια της οποίας η ομάδα της IFLA της Σιγκαπούρης μας έδωσε μια «γεύση» από το επόμενο συνέδριο που θα πραγματοποιηθεί στη χώρα της και μας προσκάλεσε να παρευρεθούμε όλοι. Στην ίδια τελετή ανακοινώθηκε η διοργανώτρια πόλη για το συνέδριο του 2014, η οποία θα είναι η Λυών.